

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA NEVŞEHİR'DE BANKACILIK FAALİYETLERİ; NEVŞEHİR BANKASI T.A.Ş VE ÜRGÜP ZÜRRA VE TÜCCAR BANKASI T.A.Ş*

*Emin ÖZDEMİR***

*Ali ÇAKIRBAŞ****

ÖZET

Sanayi İnkılâbı ile birlikte dünya ticaretine açılan, dış ticaret ve yabancı yatırımlar gibi iktisadi süreçlerle sürekli genişleyen Osmanlı ekonomisinde bu sürecin doğal bir sonucu olarak bankacılık faaliyetleri de başladı. İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) Osmanlı Devleti'nde 1847'de Galata Bankerleri tarafından kurulan ilk bankadır. 1856 yılında İngiliz sermayesi ile kurulan Osmanlı Bankasından sonra Mithat Paşa'nın kooperatifçilik denemesi olarak başlattığı tarımsal kredi veren sandık faaliyetleri, ilk devlet bankası olan Ziraat Bankası'nın kurulmasıyla neticelenir. Osmanlı Devleti'nde daha çok yabancı sermayenin kontrolünde olan bankacılık sektöründe II. Meşrutiyet döneminde değişim yaşanır. Bu dönemde İttihat Terakki Partisi'nin iktidara gelmesiyle Parti üzerinde etkili olan milliyetçi politikalar, ekonomik hayatta da tesirli olur. Milli bir ekonominin ancak milli sermayeye dayalı şirketlerle yürütülebileceğine inanan Parti yönetimi, bu amaca yönelik ülke genelinde yerel bankalar kurulmasında öncü olur. II. Meşrutiyet döneminde yerel bankacılık konusunda elde edilen tecrübeler Cumhuriyet dönemi ekonomik hayatına katkı sağlar. İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda ekonomik kalkınmayı sağlamak için gerekli sermayeyi sağlayacak yerel bankalar kurulması kararlaştırılır. Bu meyanda Nevşehir'de Nevşehir Bankası TAŞ, Ürgüp'te ise Ürgüp Zürra Bankası TAŞ kurulur. Bölge halkına uygun krediler vermek amacıyla kurulan bu bankalar sayesinde halkın para ve sermaye piyasasına katılması ve tasarrufun artırılması da hedeflenir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Bankacılık, Nevşehir Bankası TAŞ, Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası TAŞ

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Nevşehir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Böl., El-mek: ozdemiremin71@hotmail.com

*** Nevşehir Üniversitesi, İnkılâp Tarihi Okutmanı, El-mek: ali.cakirbas@gmail.com

BANKING ACTIVITIES IN THE EARLY YEARS OF THE REPUBLIC OF TURKEY IN NEVŞEHİR; NEVŞEHİR BANK AND ÜRGÜP ZÜRRA AND TÜCCAR BANK

ABSTRACT

The Ottoman economy, which was opened to the World Trade with the Industrial Revolution incomparably to the previous periods, expanded with economic processes, such as foreign trade foreign investment, and as a result of this natural processes, banking activities have started up. Istanbul Bank was the first bank to be established by Galata bankers in 1847 in Ottoman State. After the Ottoman Bank was founded in 1856 by the British capital, Midhat Pasha's initiative as agricultural credit cooperatives which started as an attempt to fund activities led to the establishment of the first state bank, Ziraat Bank. More foreign capital in the banking sector controlled by the Ottoman Empire was changed in the II Constitutional Period. During this period, the nationalist government policies that affected the Party of Union and Progress Party also had an impact on economic life. However, the party rulers believing that national economy survives with national capital companies has become a pioneer in the establishment of local banks across the country. Experience gained during II Constitutional Period regarding as local banking sector contributes to economic life in Republican Period. In accordance with the decisions made at the İzmir Economy Congress, local banks were established which provided with necessary capital so as to enable economic progress. In this respect, Bank of Nevsehir TAS in Nevsehir and Bank of Urgup Zurra and Zurra TAS in Urgup were founded. With the help of these banks set up to give credits for local community, the target is to make public participate in financial markets and to increase savings.

Key Words: Local Banking, Nevsehir Bank, Urgup Agriculturals and Merchant Bank

Giriş

İç ve dış ticaretin genişlediği modern zamanlarda, ekonominin vazgeçilmez unsurlarından birisi haline gelen bankacılığın tarihini, Mezopotamya'da kurulan Babil Devleti'ne kadar götürmek mümkündür. Bugünkü anlamda bankacılık etkinliği gösteren ilk finans kurumu 1609'da kurulan Amsterdam Bankasıdır. Avrupa'da sarraf dükkânlarının gelişmesi ve yapısal anlamda bankacılığa dönüşmesiyle hızlı bir şekilde bu sektör yaygınlaşmıştır.¹

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'a kadarki dönemde banka veya bankacılığa benzer bir kuruluşa rastlamak mümkün değildir. 1847 yılında Galata Bankerleri tarafından kurulan İstanbul Bankası'na (Banque de Constantinople) kadarki dönemde bu alandaki boşluk, çoğunlukla Ermeni ve Yahudi tüccarların faaliyet gösterdiği "sarrafılık" mesleğiyle doldurulmuştur.² Osmanlı coğrafyasının genişliği ve birçok ülkeyle olan ticari bağlantıları, piyasada farklı paraların kullanılmasına yol açmış, ayrıca devlet tarafından çıkartılan altın ya da gümüş paraların ayar ve

¹İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, Bursa 2000, s. 107.

²Necibe Sevgen, "Nasıl Sömürüldük Sarraflar", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 25, 1969, s. 73-74.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

ağırlıklarında yapılan değişiklikler, aynı isimde fakat muhtelif kıymette paraların kullanılmasına neden olmuştur. Farklı değerlerdeki bu paraları değiştirmek veya bozmak için sarraflık mesleği doğmuştur.³ Her köşe başına tezgâh kuran ve komisyon karşılığı para değişimi yapan sarraflar, İstanbul’da Galata semtinde yoğunlaşmışlar ve zamanla faaliyet alanlarını genişletmişlerdir. Önceleri alaydan yetişen ve çoğunluğu gayrimüslim olan banker konumundaki para sahibi sarraflar, daha sonraları ailelerince Avrupa’da yüksek tahsil yaptırılarak, 1850’lerden itibaren her türlü finansal işlem yapabilecek nitelik ve itibara sahip iş adamlığı kimliği kazanmışlardır.⁴

Osmanlı’nın ilk burjuva sınıfını oluşturan ve bankacılık sistemi kuruluncaya kadar ticari faaliyetleri yönlendiren bu sarraflar⁵, bankerlikten bankacılığa dönüşüme de katkı sağlamışlardır. Osmanlı Devleti’nde 1844 yılında, İstanbul ve diğer liman kentlerinde ortaya çıkan ödeme güçlükleri ve dış ticaretin tıkanması sonucu ekonomide yaşanan aksaklıkları aşabilmek için dönemin hükümetinin teşviki ile iki Galata bankerine, Osmanlı Hükümetinin himayesi altında ilk banka olan İstanbul Bankası kurdurulmuştur. Kuruluş amacı daha çok Osmanlı Devleti’nin 1840’dan itibaren çıkarttığı kâğıt paranın değerini muhafaza etmek olan bu banka, uzun ömürlü olmamış, 1852’de iflas ederek, faaliyetlerini durdurmuştur.⁶

Yabancı sermayenin Osmanlı ekonomisi üzerinde etkinliği sonucu Avrupa banka çevreleri ya kendi şubelerini açarak ya da aldıkları imtiyazlara dayalı yeni bankalar kurarak, Osmanlı Devleti’nde doğrudan çalışma imkânı kazanmışlardır. Avrupa piyasalarına olan bağımlılığın arttığı bir dönemde, İngiliz sermaye grubunun öncülüğünde 500 bin İngiliz lirası sermaye ile 1856 yılında Osmanlı Bankası kurulmuştur. 1863 yılında Fransız sermayesinin katılımıyla banka, banknot ihracı ayrıcalığına sahip bir devlet bankasına dönüşmüştür. Avrupa emperyalizminin Osmanlı Devleti’ndeki simgelerinden birisi olan Osmanlı Bankası, imtiyaz sözleşmesi gereği, Osmanlı hukukuna bağlı olduğu halde tüzüğü gereği denetimi ve idaresi Londra ve Paris’teki komitelerce yürütülmüştür.⁷

Mithat Paşa’nın kooperatifçilik denemesi olarak başlattığı tarımsal kredi veren sandık faaliyetlerinin bir devlet bankasına dönüşmesiyle Ziraat Bankası kurulmuştur. Ancak II. Meşrutiyet dönemine kadar finans sektöründe daha çok gayrimüslim halk ve yabancılar etkili olmuşlardır. Müslüman halk ise, faizin İslam dinince yasaklanması nedeniyle bu alanlardan uzak durmuşlardır.⁸

II. Meşrutiyet yıllarında siyasette ve ekonomide değişimler yaşanmıştır. Osmanlı kültür hayatında gelişen Türkçülük düşüncesi, Trablusgarp ve Balkan Savaşları gibi dış gelişmelerin de tesiriyle, kendisini siyasette olduğu kadar ekonomi alanında da hissettirmiştir. Özellikle 1913-18 yılları arasında Osmanlı siyasi hayatını kontrol eden İttihat Terakki Partisi’ne hâkim olan Türkçülük ideolojisi, milli iktisat kavramının gelişmesini sağlamıştır. Ahmet Mithat ve Musa Akyığıtzade tarafından dile getirilen devletin güdüm ve teşvikiyle oluşturulacak milli iktisat

³Serdar Sarısır, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yerel Bankacılık Girişimleri: Niğde Örneği”, *Türklük Bilimi Araştırmaları* S. 26, Aralık 2009, s. 200.

⁴Bu sarrafların en tanınanları Tubini, Korpu, Baltazzi, Stefanoviç, Shilizzi, Negroponte, Coronio ve Alberti isimli levantenlerdir. Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında ise, (Köçeoğlu, Mısıroğlu gibi) Ermeni, (Kamondo, Fernandez gibi) Yahudi ve (Ogenidi Mavrogordato, Zarifi, Zafiropulo, Bogos ve Tıngıroğlu gibi) Rum asıllı gayrimüslim sarraf ve bankerlerdir. Biltekin Özdemir, *Osmanlı Devleti Dış Borçları*, Ankara 2009, s. 14.

⁵Haydar Kazgan, *Galata Bankerleri*, İstanbul 1991, s.19.

⁶Biltekin Özdemir, a.g.e, s. 21-22. ; Oğuzhan Altay, “Türkiye’de Liberal Politikaların Bankacılık Sektörüne Etkileri (1847-1979)”, *Ege Akademik Bakış*, S.10, İzmir 2010, s. 323-324.

⁷Yahya Tezel, *Cumhuriyet Dönemi İktisad Tarihi*, Yurt Yayınları, Ankara, 1982, s. 80-87; Kaya Bayraktar, “Osmanlı Bankası’nın Kuruluşu”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* C.3, S.2, Ekim 2002, s. 80; Edhem Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, İstanbul 1999, s. 89.

⁸Teoman Yazgan, *Türk Bankacılık Sistemi*, İstanbul 1973, s. 13-19.

yaklaşımı, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura ve Tekin Alp gibi dönemin önemli düşünürleri tarafından da desteklenmiştir. Devlet mekanizmaları bu düşünürler tarafından etkilenmeye çalışılmıştır.⁹

Fikri zemindeki bu faaliyetler etkisini göstermiş, İttihatçı çevrelerde ekonomik alanda dışa bağımlılıktan kurtulma, milli bir burjuvazi ve sanayi yaratma gibi amaçları içeren milli iktisat politikalarını gerçekleştirmek için adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu adımlardan birisi de milli vasıflara sahip banka kurma düşüncesidir. Devlet bankası görevini yürüten Osmanlı Bankası'nın ülke çıkarlarıyla bağdaşmayan tutumu İttihatçılarda milli bir banka kurma düşüncesinin oluşmasında etkili olmuştur. Osmanlı Bankası, Balkan Savaşları'ndan itibaren hükümete parayla ilgili konularda güçlük çıkartmış ve savaş koşullarından yararlanarak çıkar elde etmeye çalışmıştır. Batılı finans kurumlarıyla karşılaştırılamayacak ölçüde olağanüstü yetkiler elde eden ve Osmanlı ekonomik hayatına damgasını vuracak bir güce sahip olan Osmanlı Bankası'nın Duyun-u Umumi'ye ile birlikte devlet içinde devlet görünümü, İttihat Terakki'nin milli iktisat politikasıyla tezat teşkil etmiştir.¹⁰

Bu nedenlerle İttihat Terakki hükümeti, milli sermayeli bir devlet bankası kurmak için basın yoluyla gerekli kamuoyu oluşturmaya ve toplumun desteğini sağlamaya çalışmıştır. Partinin yayın organı Tanin Gazetesi'nde kurulacak milli bir bankanın ülkeyi ekonomik bağımsızlığa taşıyacağı üzerinde durulmuştur.¹¹ Ayrıca İttihat Terakki Partisi, üyelerini bankacılığa teşvik etmiş, müteşebbislere her türlü maddi ve manevi desteği esirgememiştir. Bu çalışmalar sonuç vermiş, İstanbul ve Anadolu'da milli bankalar kurulmaya başlanmıştır.¹² Bu bankalar içerisinde 1917 yılında kurulan, Osmanlı İtibar-i Milli Bankası, Osmanlı Bankası'na alternatif olacak bir devlet bankası olarak düşünülmüştür.¹³ Batı Anadolu şehirlerinde yoğunlaşan milli bankacılık faaliyetleri, yerli üretici, çiftçi ve tüccara kredi desteği vererek, onlara yabancı ve gayrimüslim tüccar karşısında pazarlık gücü kazandırmıştır. Ancak kurulan yerel finans kurumları, ülke çapında ekonomik kalkınmayı başlatacak düzeyde millî sermaye birikimini sağlamakta yetersiz kalmışlardır.¹⁴

Osmanlı'nın son döneminde sermayenin millileştirilmesine dayalı olarak gerçekleştirilmek istenen milli iktisat prensipleri, Osmanlı'nın maddi ve manevi bakiyesi üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomi politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur.¹⁵ Uzun yıllar süren savaşlarla yıkım yaşamış bir ülke ve uluslararası sermayenin egemen olduğu yarı sömürgeleşmiş yapıdan oluşan iktisadi bir mirası devralmış olan yeni Türk Devletinin amacı siyasi bağımsızlığın yanında iktisadi bağımsızlığı da elde etmektir. Ülkedeki ticaret ve iş çevrelerine hâkim Rum ve Ermeni nüfusun göç etmesi sonucu bunların yerini alabilecek yeni bir ticaret ve iş çevresi

⁹ Turgay Akkuş, "Bir İktisadi Siyasa Projesi: Milli İktisat ve Bursa", *ÇTTAD*, VII/16-17, Ankara 2008, s. 121-122.

¹⁰ Zafer Toprak, *Türkiye'de Milli İktisat, (1908-1918)*, Ankara 1982, s. 136-137. ; Serdar Sarısır, a.g.m., s. 201. ; Suat Oktar ve Arzu Varlı, "İttihat Terakki Dönemi'nin Ulusal Bankası: Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. C. 27, S. 2*, İstanbul 2009, s. 6-10.

¹¹ Zafer Toprak, a.g.e., s. 140.

¹² Birinci Dünya Savaşı yıllarında çeşitli şehirlerde irili ufaklı birçok banka kurulmuştur. Bu bankaların bir kısmı şunlardır; 1911'de İstanbul Bankası, 1912'de Konya İktisadi Milli Bankası, 1913'de Karaman Milli Bankası, 1914'de Milli Aydın Bankası, 1919'da Adapazarı Ahali Bankası'dır. Bknz: Burhan Ulutan, *Bankacılığın Tekamülü*, Ankara 1957, s.167.

¹³ Türkler tarafından kurulan ve kurucuları arasında nüfuzlu kişiler bulunan, Osmanlı İtibar-i Milli Bankası, Devlet tarafından desteklenmiş Ergani bakır İşletmeleri imtiyazı bu bankaya verilmiştir. Cumhuriyet Dönemine güçlü bir mali müessese olarak giren, banka, 1927 yılında Türkiye İş Bankası ile birleştirilmiştir. Bkz; Avni Zarakoğlu, *Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*, Ankara 1974. s. 15-16 ; Suat Oktar ve Arzu Varlı, a.g.m., s. 17.

¹⁴ Serdar Sarısır, a.g.m., s. 202.

¹⁵ Taner Arslan, "II. Meşrutiyet Düşüncesinin Cumhuriyete Tesirleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.21, 2008, s. 357.

oluşturulması gerekmektedir. Bu dönüşümün yapılabilmesi için yeni bir kredi ve banka sistemi tesis edilmeye çalışılmıştır.¹⁶

Bu amaçla milli mücadelenin kazanılmasından hemen sonra henüz cumhuriyet ilan edilmeden İzmir’de 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında yeni ülkenin ekonomi politikalarının belirleneceği bir kongre düzenlenir. Kongre’de, iktisadi gelişme için milli bankaların kurulması ve geliştirilmesinin önemine dikkat çeken İktisat Bakanı Mahmud Esad Bozkurt, milli bankacılık sisteminin kurulmadığı sürece yabancı sermayenin baskısı altında ülkenin ezileceğini ifade etmiştir. Kurulacak milli bankaların Türkiye’nin iktisadi siperleri olacağını belirterek bu bankaların Türkiye’nin inşasında alacağı rolün önemini vurgulamıştır.¹⁷ İzmir İktisat Kongresi’nde benimsenmiş olan esaslar gereği kongreyi izleyen yıllarda Türk ticari ve sanayi hayatını finanse edecek bazı bankalar kurulmuştur. Bu bankalar Türkiye İş Bankası, Türkiye Sınai ve Maadin Bankası, Türkiye Sanayi Kredi Bankası, Emlak ve Eytam Bankası ve T.C. Merkez Bankası’dır. Ziraat Bankası ise yeniden düzenlenerek ticari hayatının bel kemiğini oluşturmuştur. Bu dönemde bankacılık alanındaki diğer bir gelişme ise, Türkiye’nin muhtelif yerlerinde birçok yerel bankanın kurulmasıdır.¹⁸ Bu bankalar arasında Nevşehir bölgesinin iktisadi kalkınmasına katkı sağlamak amacıyla kurulan Nevşehir Bankası TAŞ (1927) ve Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası TAŞ (1928) bulunmaktadır.

1. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Nevşehir’in Sosyo-iktisadi Durumu

Coğrafi olarak Anadolu’nun ortasında Kızılırmak yayının güney kısmında yer alan Nevşehir, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere merkezlik yapmış olan Kapadokya bölgesinin merkezinde yer alır. Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik ve Erken Tunç dönemlerini sırasıyla yaşadığı bölgede tarihi devirlerde Hitit, Kimmer, İskit, Asur, Pers, Kapadokya Krallığı, Roma ve Bizans İmparatorluğu hâkimiyeti görülmektedir. İslâmiyet’in yayılmasıyla birlikte Müslüman Türklerin kontrolüne giren bölgeye 1514 yılında Osmanlı Devleti hâkim olmuştur.

Osmanlı idari taksimatında Muşkara köyü adıyla Niğde Sancağı’na bağlı olan Nevşehir; Damat İbrahim Paşa’nın sadrazamlığı döneminde (1718-1730) önce kasaba sonra da şehir hüviyetine sahip olmuştur. 1725’de yeni şehir anlamına gelen “*Nevşehir*” olarak ismi değiştirilen Muşkara’nın gelişmesi için imar ve iskân faaliyetleri yanı sıra bir takım idari, sosyal ve iktisadi düzenlemeler yapılmıştır. 1725 yılında¹⁹ Ürgüp’te kurulan Pazar yerinin Nevşehir’e taşınması, nüfusu arttırmak amacıyla konar-göçer aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi, Nevşehir halkına vergi muafiyeti sağlanması, ticareti geliştirmek amacıyla İstanbul’daki gibi yirmi otuz odalı hanların yapılması, bu düzenlemeler arasındadır. Osmanlı’nın son döneminde İbrahim Paşa’nın teşvikleriyle yapılan bu düzenlemeler, Nevşehir’in sosyal ve iktisadi hayatına katkı sağlamıştır.²⁰

XIX. yüzyıla gelindiğinde Nevşehir idari açıdan Konya vilayeti Niğde Sancağına bağlı bir kaza merkezidir. Bu yüzyılın ortalarında mutasarrıflık olarak yapılandırılmış ise de 1850 yılında yine Niğde’ye bağlanmıştır. Bu dönemde Nevşehir kazasının çevresinde Ürgüp, Arapsun (Gülşehir) ve Hacıbektaş kazaları bulunmaktadır. Bu yüzyılın sonlarında Nevşehir kazasının nüfusu, 38000 kişi civarındadır. Bu nüfusun 29000’i Müslüman, 8500’ü Rum ve 500’ü Ermeni

¹⁶ Derya Bozoklu, “Atatürk Döneminde Bankacılık Sistemine ve Gelişimine Genel Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Dergisi*, S. 55, s. 1-21.

¹⁷ İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, *İzmir İktisat Kongresi 17-Şubat-4 Mart 1923*, İzmir Kent Kitaplığı, İzmir 2001, s. 53-60.

¹⁸ Özer Özçelik ve Güner Tuncer, “Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, S. 1, Haziran 2007,, s. 257.

¹⁹ Mehmet Kaya, “XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl Başlarında Nevşehir Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu” *1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler*, C. 5, Nevşehir, 2011, s. 108.

²⁰ Ahmet Refik, “Anadolu Şehirleri: Damat İbrahim Paşa Zamanında Ürgüp ve Nevşehir” *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, 14. Sene, No. 3, İstanbul 1924, s. 156-186.

olmak üzere Hristiyanlardan oluşmaktadır.²¹ Nüfus konusunda bölgeyi ziyaret eden seyyah Bela Horvart, seyahatnamesinde Nevşehir hakkında şu ifadelerle yer vermektedir: “*Kentin yaklaşık yarısı Türk, diğer yarısı da Rum. Dağın yamacında kurulan kent, verandalı, balkonlu ve sütunlu evleriyle son derece hoş bir görüntü çiziyor.*”²²

Osmanlı’nın son döneminde Nevşehir’in ekonomisi, tarım ve hayvancılığa dayanmaktaydı. Tarım ürünleri arasında özellikle üzüm başta gelmekteydi. Üzüm dışında buğday, arpa, yulaf gibi tahıl ürünleri ile nohut, fasulye gibi bakliyat ve patates yetiştirilmekteydi. Tarım yanında büyük ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve arıcılık da yapılmaktaydı.²³ Genel olarak tarım ve hayvancılıkla Müslüman ahali, ticaret ve zanaat işleri ile gayrimüslimlerin uğraştığı Nevşehir kazasında fırıncı, bezci, postacı, eskici, arzuhalci, astarcı, kabızmal, zahireci, sebzevatçı, poliçeci, nalbant ve bakkal esnafı bulunmaktaydı. Bunların yanında Seyyah Texier, seyahatnamesinde topraktan yıkama gübre üretimi olduğundan da bahsetmektedir.²⁴ Osmanlı’nın son döneminde Ürgüp’te de yine tarıma dayalı bir ticari hayat söz konusudur. Üretilen ürünler genellikle hayvancılıkta kullanılan çavdar, arpa, buğday, fiğ, yulaf ve burçak yanında fasulye, nohut, mercimek gibi bakliyat ürünleridir. Ayrıca Rumların şarapçılık amacıyla kurdukları üzüm bağları da geçim kaynakları arasındadır.²⁵ Genel olarak bakıldığında Osmanlı’nın son döneminde gelişmekte olan bankacılık sektörünün yaygınlaşmasına kadar, Nevşehir ve bölgesinde de yürütülen küçük çaplı iktisadi faaliyetler için gerekli finansman desteği sarraflar aracılığı ile sağlanmıştır. Osmanlı’nın merkezinde olduğu gibi bu bölgede de sarraflığın, genel olarak gayrimüslim nüfusun kontrolünde olduğunu ilgili arşiv kayıtları teyit etmektedir.²⁶

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişte Nevşehir, il statüsü verilen Niğde’ye bağlanmıştır. Geçiş döneminde bölgenin sosyal ve iktisadi hayatındaki en önemli değişim, 1923’te Lozan Antlaşması çerçevesinde imzalanan Türk-Yunan mübadelesinde yaşanmıştır. Bölgede sarraflık mesleği ile uğraşan, ticaret ve finans sektörünü elinde tutan gayrimüslimlerin mübadele ile bölgeyi terk etmeleri, arkalarında ticaret, zanaat ve finans sektörlerinde bir boşluk oluşmasına sebep olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan milli iktisat programları gereğince bu bölgeye açılan yerel bankalarca ticaret ve finans sektöründeki boşluk kapatılmaya çalışılmıştır.

2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Nevşehir Bölgesinde Kurulan Yerel Bankalar

2. 1. Nevşehir Bankası TAŞ

Osmanlı’nın son döneminde uygulanan milli iktisat prensipleri çerçevesinde uygulanmaya çalışılan sermayenin millileştirilme çalışmaları, Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 1923’de toplanan İzmir İktisat Kongresi kararları gereği, ülkenin çeşitli yerlerinde yerel bankalar kurulmaya başlanmıştır. 1920-30 yılları arasında Anadolu’nun çeşitli şehir ve kasabalarında yerli

²¹ Ercüment Kuran, “XVIII.- XIX. Yüzyıllarda Nevşehir”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. 15, İstanbul 1997, s. 169; Kemal Karpat, **Nüfus Dağılımı ve Osmanlıda Nüfus Sayımının Gelişimi (1800 - 1914)**, Ankara 2003, s. 69.

²² Bela Horvath, **Anadolu 1913**, Çev. Tarık Demirkan, Tarih Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 91.

²³ Halil İbrahim Çelik, **18. Numaralı Nevşehir Şeri’yye Sicili Metin Çevirisi ve Değerlendirme**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir 2012, s. 26.

²⁴ Charles Texier, **Küçük Asya Coğrafya Tarihi ve Arkeoloji**, Çev. Ali Suat, C. 3, Ankara 2002, s. 93.

²⁵ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerini Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, T.T.K Yayınları, Ankara 1991, s. 198.

²⁶ İlgili arşiv kayıtları incelendiğinde bu kayıtlarda sarraflık mesleğiyle ilgilenenlerin büyük kısmının Gayri Müslim nüfus olduğu görülmektedir. Bu belgelerden bir kaçı şunlardır. Bknz “Sarraf Damadoğulları Ohannes ve Mıgırdıç’ın Nevşehirli Ömer’de olan alacaklarının tahsili”. **BOA.,A.MKT.DV.134 63 2** ; “Sarraf Yorgi’nin Nevşehirli Hristo’daki alacağının tahsili yahut muhasebe için Dersaadet’e gönderilmesi” **BOA.,A.MKT.DV. 138 11 2**; “Sarraf Zanbeoğlu Yorgi’nin rusumat bedelinden dolayı Nevşehir sakinlerinden Vasiliyos zimmetinde olan alacağının tahsili”, **BOA.,A.MKT.DV.. 140 2 1**.

müteşebbis, yabancı sermaye kullanılmadan ekonominin bütün alanlarında olduğu gibi bankacılık alanında da örgütlenmeye gitmiştir.²⁷

Bakanlar Kurulunun 9 Kasım 1926 tarihinde aldığı kararla Nevşehir Bankası Türk Anonim Şirketi (T.A.Ş) kurulmuş²⁸ 10 Şubat 1927 tarihinde 100 bin lira sermaye ile banka faaliyetlerine başlamıştır.²⁹ Banka’nın kurucu üyeleri arasında ismi geçen ve aslen Nevşehirli olan Niğde milletvekili Atatullah Ata Bey’in³⁰ hükümet nezdinde, bankanın kuruluş kararının alınmasında etkili olduğu söylenebilir. Çünkü Osmanlı Meclis-i Mebusan üyesi olarak I. Meclis’e katılan Ataullah Bey, ölüm tarihi olan 1931 yılına kadar II. ve III. Yasama dönemlerinde de Niğde Milletvekilliği yapmış ise de mecliste daha çok Nevşehir’in sorunlarını dile getirmiştir.³¹

Nevşehir Bankası’nın kurucu üyeleri arasında Ataullah Ata Bey’den başka şu isimler yer almaktadır: “Ali Beyzade Nail, Çavuşzade Eyüp, Kolağasıade Ali Rıza, Küçük Halil zade Fehmi, Kolukısazade Hafız Ömer, Ahmet Hakkı Paşa, Tatarzade Hacı İsmail, Hacı Çavuşzade Hacı Salih, vd.”³² Mukavelenamesinde ismi “*Nevşehir Bankası Türk Anonim Şirketi*” olarak belirtilen bankanın merkezinin Nevşehir olduğu, gelecek tarihlerde ülke içinde ve dışında da şubeleşmeye gidilebileceği ve herhangi bir olumsuzluk olmadığı takdirde faaliyet süresinin 21 yıl olacağı kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu’nda alınan karara mütenasip olarak bankanın kuruluş amacı, mukavelenamesinde şu şekilde belirtilmiştir; Nevşehir bölgesindeki tüccar, sanatkâr ve ziraatçılara uygun şartlarda kısa vadeli borç vermek, zirai alet ve edevat imal ve tamir etmek üzere imalathane açan kişi veya şirketleri desteklemek ve bilumum bankacılık işlemlerini gerçekleştirmektir. Hisse senetlerinin Türkçe tanzim edileceğinin vurgulandığı mukavelenamede Nevşehir Bankası’nın yürüteceği işlemler, yükümlülükleri ve yönetim organizasyonu dönemin bankacılık mevzuatına göre düzenlenmiştir.³³

²⁷ A.Gündüz Ökçün, 1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye, Ankara 1997, s. 93.

²⁸ BCA, 30. 18.1.1/ 21.68.07 (09.11.1926)

²⁹ Nevşehir Bankası Türk Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi, 1936. s. 2.

³⁰ 1882 yılında Nevşehir’de doğdu. Kadı Mehmet Hilmi Efendi’nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Nevşehir İbtidai Mektebi ve Karaman Rüştiyesi’nde tamamladıktan sonra İstanbul Mercan İdadisi’ni bitirdi. Mülkiye Mektebi’ne girerek Temmuz 1905’de yüksek kısmından mezun oldu. Konya İl Maliyet Memurluğu’nda stajını bitirdikten sonra sırasıyla 1908’de Ürgüp Kaymakamlığı, 1910-1916 arası Karaağaç, Aziziye, Karaman Kaymakamlığı, Nisan 1916’da Yozgat, Ekim 1917’de Maraş Mutasarrıflığı yaptı. Bu görevde iken İstanbul Mebusan Meclisi’nin son dönemi için yapılan seçimlerde Niğde’den milletvekili oldu. Meclisin feshi üzerine Heyeti Temsiliye’nin talimatına uyarak Ankara’ya geldi ve 3 Temmuz 1920’de TBMM Genel Kurulu’na Niğde milletvekili olarak katıldı. II ve III üncü dönemde tekrar Niğde’den Milletvekili olarak yasama görevini ölümüne kadar sürdürdü. 1 Ocak 1931’de Ankara’da öldü. Bkz; Mehmet Öncel Koç, Milli Mücadelede Niğde, Niğde Valiliği Yayınları, Niğde 2009.

³¹ Mühahit Özçelik, “I ve II. Dönem TBMM’de Niğde Milletvekilleri ve Faaliyetleri” *Turkish Studies*, Vol: 7/4, 2012, s. 2499.

³² Diktizade Hüsnü, Kavukçu damadı Hafız Abdullah, Sefercizade Hacı Derviş, Cafer Efendi zade Hayrullah, Kadızade Mustafa, Hacı Abdizade Hacı Nuri ağa mahdumu Mehmet, Ellialtı zade Ali Rıza, Ellialtı zade Seyit Mehmet, Cennetlikzade Hacı Tevfik, Nalbantzade Mehmet Şemseddin, Sadık Hoca zade Tahsin, Malmüdüdü Derviş, Hacı Süleyman Ağazade Seyit, Rahdivanzade Ahmet, Ali bey zade Süleyman, Mazlum zade İbrahim, İzmirizade Asım, Hacınasuhzade Hüseyin, Tavukçuzade Nail, Hacı Kösezade Mustafa, Uçhisarlı Mustafa, Görelî Ali Çavuş, Tahirbeyzade Abdullah, Sadık Hoca zade Tahsin Efendi mahdumu Mahir, Kürt Molla velizade Hafız Mustafa, İçağasıade Mehmet, Alacaşarlı Elifoğlu Mustafa Çavuş oğlu Hacı Hüseyin Ağa mahdumu Eyüp biraderi Abdullah, Kolağasıade Mustafa, Ticaret Odasına izafeten Reis, Meb’us Ata bey mahdumu Hilmi, İsmail Beyzade İbrahim, Borluzade Bahri, Nail Beyzade Kemal, Fehmi Efendi kerimesi Fatma, Kolağasıade Sadık, Kolağasıade Ali Rıza, Kapısızoğlu Mehmet, Hacı Süleyman Ağazade Seyit Efendi mahdumu Hacı, Hafız Hasanzade Hüseyin, Seferzade Ahmet Bey; Bkz; Nevşehir Bankası Türk Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi, 1936. s. 3.

³³ Erbab-ı ticaret, sınaat ve züraa ehven şeraitle kısa vadeli ikrazatta bulunmak, alat ve edevatı ziraiye ile terakkiyatı ziraiyeye ve sınaiyeye hadim teşebbüseta girişmek, avans yapmak, alat ve edevatı ziraiye imal ve tamir etmek üzere imalathane açacak olan eşhas ve şirketlere ikrazatta bulunmak veyahut şirketçe bu gibi teşebbüseta girişmek ve kavaidi mahsusasına tevfiakan elektrik tesisatı vücuda getirmek ve muamelatı sairei ticariye ve sınaie ile üçüncü fasılda zikrolunan bilumum banka muamelatını icra eylemek” Bkz; Nevşehir Bankası Türk anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi, s. 3 ; BCA, 30..18.1.1/ 21.68.07 (09/11/1926)

Kuruluşundan itibaren bölge ekonomisine katkı sağlamayı amaç edinen Nevşehir Bankası'nın faaliyette bulunduğu yıllara ait bilanço bilgilerinin tamamına ulaşılammıştır. Ancak mevcut iki yıllık bilanço verisindeki kâr oranlarındaki artıştan, bankanın hızlı bir şekilde büyüdüğü anlaşılmaktadır. Ana sözleşmede öngörülen 21 yıllık süre 31 Aralık 1947 tarihinde sona erdiği için bankanın tasfiyesine karar verilmiştir.³⁴

Nevşehir Bankası 1928-1929 Bilanço Durumu:³⁵

	Tevdiat	Kar	Masraflar
1928	8119	10846	
1929	23976	17466	2518

2. Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası T.A.Ş.

Lozan Antlaşması çerçevesinde gerçekleştirilen nüfus mübadelesi ve göçler ülkede ticaret ve bankacılık faaliyetleri ile uğraşan Rum ve Ermeni vatandaşların nüfuslarında hızla bir azalmaya neden olmuştur. Ekonominin işlerliğini devam ettirebilmesi için Rum ve Ermenilerin boşalttığı bu alanının doldurulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.³⁶

İzmir İktisat Kongresi sonrasında yürütülen liberal politikaların bir ürünü olarak 1923-1929 yılları arasında Türkiye'de 27 adet banka kurulmuştur. Bu bankalar milli bir özel sektör oluşturma gayreti çerçevesinde milli sermaye ile kurulan bankalardır.³⁷ Bu dönemde kurulan bankalardan birisi de Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası T.A.Ş.'dir.

Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası T.A.Ş., kuruluş izin belgesine göre 29.03.1927 tarihinde bölgenin ileri gelen tüccar ve büyük toprak sahipleri tarafından, merkezi Ürgüp olmak üzere kurulmuştur.³⁸ Kurucuları arasında dönemin Niğde Mebusu Atıullah Bey, Halit Hami Bey, Miralay Galip Bey, Ebubekir Hazım Bey, Ürgüp Belediyesi, Ticaret Odası ve Muallimler Birliği yer almaktadır.³⁹

Bankanın idare meclis başkanı olarak İsmail Bey seçilmiştir. 21 yıl süre ile kurulan bankanın sermayesi 30.000 TL olarak belirlenmiş, bunun da 12.353 lirası ödenmiştir. 5 lira kıymetinde 6000 hisse senedi basılmış, müessis hisse adedi ise 60 adet olarak kararlaştırılmıştır. Temettü tevzi oranları ise şu şekilde belirlenmiştir: Bedeli tesviye olunan sermayeye % 6 ihtiyata, % 5 idare meclisine, % 5 müdür ve memurlara, % 5 müessislere, % 70 ikinci temettü hissesi olarak hissedarlara verilmiştir.⁴⁰

İzin belgesinde de ifade edildiği üzere Ürgüp bankası, bölgedeki çiftçi ve tüccarların sermaye ihtiyacına cevap vermeyi kendisine ana hedef olarak belirlemiştir. Bu meyanda tarımsal üretim için gerekli alet ve edevatın tedarik edilmesi veya tüccar için gerekli sermayenin faiz karşılığı sağlanması gibi çiftçi ve tüccarı finansal olarak desteklemek bu hedefler arasında yer almaktadır.

Banka yönetimi, faaliyetlerini halka duyurabilmek ve daha fazla katılımcı toplayabilmek için bir takım reklam faaliyetlerinde bulunmuştur. Bunlar arasında yerel gazetelere ilan vermek ya da memurları vasıtasıyla köylerde tanıtım çalışmaları yürütmek bulunmaktadır. Bu amaçla Niğde

³⁴ A.Gündüz Ökçün, **İktisat Tarihi Yazıları**, Ankara 1997, s. 252-253.

³⁵ Tahsin-Saka, a. g. e., s. 306.

³⁶ Bozoklu, "Atatürk Döneminde Bankacılık Sistemine ve Gelişimine Genel Bir Bakış", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 19, S. 55, Ankara 2003, s. 1-21.

³⁷ Oğuzhan Altay, "Türkiye'de Liberal Politikaların Bankacılık Sektörüne Etkileri (1847-1979)", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, İzmir 2010, s. 334.

³⁸ BCA, 30.18.1.1/ 23.20.16.

³⁹ Hamit Tahsin-Remzi Saka, **Sermaye Hareketi**, Amedi Matbaası, İstanbul, 1930, s. 304.

⁴⁰ Hamit Tahsin-Remzi Saka, **Sermaye Hareketi**, s. 304.

vilayetinde yayınlanan Bilgi gazetesinde banka ile ilgili “Ürgüp Çiftçi ve Tüccar Bankası Türk Anonim Şirketi Meclisi Riyasetinden” başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Bu habere göre halkın elindeki nakit para ve altın gibi birikimlerini muhafaza edebilecekleri gibi uygun bir faiz oranında işletilebileceği de ifade edilmiştir. Ayrıca istenilmesi halinde her biri 5 lira kıymetinde olan bankanın hisse senetlerinden alınarak bankaya hissedar olunması tavsiye edilmiştir.⁴¹ Bu haberden anlaşılacağı üzere bankanın hisseleri herkese açıktır. Bankanın daha önceki yardım sandıklarından farklı olarak her türlü bankacılık hizmetlerini yürüteceği ifade edilmektedir. Bankanın 1928 yılına ait bilançosu aşağıda tabloda gösterildiği gibidir.⁴²

Matlubat	TL	Düyünat	TL
Esham ve Tahvilat (Henüz Tediye Edilmeyen)	12.353	Sermaye	30.000
Hülliyyat Mukabili İkrizat	1.225	Hesabı icarili Tevdiat	379
Emtia Mukabili İkrizat	1.244	Vadeli Tevdiat	9.118
Kefaleti Mütelselsile mukabili İkrizat	27.792	Alacaklı Hesabat	956
Muvakkat Borçlu Hesabat	384	İhtiyat Akçesi	57
Ziraat Bankası Hesabı Carisi	7	Safi Kar Bakiyesi	4.345
Demirbaş Eşya	206		
Kasa (Nakdi Mevcut)	1.643		
Toplam	44.856	Toplam	44.856

1930 yılında sermayesinin 12.353 TL’si ödenmiş ve daha sonra sermayesi artırılmıştır. 15 Mart 1934 tarihindeki hissedarların yaptığı genel kurul toplantısında tekrar sermaye artırımına gidilerek sermayesi 50.000 TL’ye çıkarılmıştır. Bu tarihteki ödenmiş sermayesi ise 35.000 TL’dir. Her geçen yıl ödenmiş sermayesi artırılan bankanın 1939 yılında ödenmiş sermayesi 41. 505 TL’ye ulaşmıştır.

Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası T.A.Ş.’nin 1938 yılına ait hesapların kontrolü için 02.03.1939 tarihinde Kayseri Vilayet Gazetesi’ne⁴³ verilen ilan ile Ürgüp Belediye Kiraathanesi’nde Banka Ortakları Genel Kurul toplantısı yapılmıştır. Genel kurul toplantı tutanaklarından şu bilgiler elde edilmiştir. Buna göre Hüseyin Sucu’nun başkanlığını yaptığı toplantının komiseri İktisat Vekâleti adına Ürgüp Kaymakamı Kemal Taşkıran’dır. Ayrıca toplantıda 2742 hisseye sahip 34 hissedar hazır bulunmuştur.⁴⁴

Genel kurul gündeminde görüşülen konulardan birisi de Belediye Başkanı İsmail Akıllı’nın teklifidir. İsmail Bey, bu dönemde çevre vilayet ve kazalara elektrik çekilmekte olduğunu ve Ürgüp’e elektrik bağlanmasını arzu ettiklerini ancak belediye bütçesinin buna müsait olmadığını ifade etmiş, bu konuda mümkünse bankanın bunu finanse etmesini, eğer bu mümkün olmaz ise belediyeye 20-25 bin lira kadar kredi açmasını teklif etmiştir. Bunun bankanın amaçları arasında yer alan “bölgenin gelişmesi ve kalkınmasına katkıda bulunmak” maddesine uygun olacağını ifade etmiştir.⁴⁵ Gündemin bir diğer önemli maddesi de bankanın esas mukavelenamesinin 3, 31,33, 48, 53, 54 ve 55.nci maddelerinin değiştirilmesi hususudur. Bu konuda yapılan düzenlemeler Bakanlar

⁴¹ Niğde Bilgi Gazetesi, 25 Haziran 1928, s. 4.

⁴² Hamit Tahsin-Remzi Saka, **Sermaye Hareketi**, s. 305.

⁴³ Kayseri Vilayet Gazetesi, 16.02.1939, Sayı:1312. Sene.15, s. 3.

⁴⁴ 50.000 Lira Sermayeli Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası 1939 Yılına Genel Kurul Tutulması, İzmir Tramvay ve Elektrik Türk Anonim Şirketi, 1939, s. 10.

⁴⁵ 50.000 Lira Sermayeli Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası 1939 Yılına Genel Kurul Tutulması, s. 11.

Kurulu'nun 19 Temmuz 1939 tarihli kararıyla gerçekleştirilmiştir.⁴⁶ İsmail Bey'in bu teklifi üzerine genel kurul üyeleri belediyeye 10.000 lira krediyi faizini ödemek koşuluyla uzun vadeli geri ödemeli olarak verilmesini ittifakla kabul etmişlerdir.

Bankanın 1938 yılına ait kar ve zarar tablosu aşağıdaki gibidir.⁴⁷

KAR	Lira Kuruş
İkrazat Faizleri % 18 den	4241,15
İkrazat Faizleri % 08.5 den	546,99
Komisyon	12,50
Müteferrik	0,70
TOPLAM	4801,34
ZARAR	Lira Kuruş
Maaşa	1191
Muakkip Ücreti	120
Mürakip Ücreti	30
İdare Meclisi-İdare Komitesi Hakkı Huzuru	157,50
Faiz Farklarından İdare i Hususiye Hissesi	424,11
Faiz Reddiyatı	65,82
Müteferrik Masraflar	193,25
Masraflar Toplamı	2181,68
Safi Kar	2619,66
TOPLAM	4801,34

Bu tablolardan da anlaşılacağı üzere bankanın 1938 yılını 2619,66 lira kâr ile kapattığını söyleyebiliriz. Elde edilen bu kâr banka yönetmeliğine uygun olarak dağıtılmıştır. 1938 yılı denetçi raporlarına bakıldığında banka çalışmalarının kanunlara ve esas mukavelenameye uygun olarak yürütüldüğü, bilanço, kâr-zarar hesapları, banka mevduatı, alacaklar, borçlar ve masraflara dair kayıtların doğru olarak tutulduğu anlaşılmaktadır.

Banka ortaklarının 20 Mart 1942 tarihinde Belediye Kiraathanesi'nde yapacakları Genel Kurul toplantısı için Kayseri Vilayet Gazetesi'nin⁴⁸ 16.02.1942 tarih ve 1608 sayılı nüshasında ilanlar yapılmıştır. Hüseyin Sucu'nun başkanlığı ve Ürgüp Kaymakamı Nazım Höceki'nin komiserliğinde gerçekleşen toplantıya 34 hissedar katılmıştır. Hüseyin Bey 1941 yılı bankanın kârını 4625,62 lira olarak açıklamış, murakip Bekir Güzelgöz ise bankanın varidat ve sarfiyat evraklarının doğru ve düzgün olarak kaydedildiğini ve herhangi bir hatanın olmadığını rapor etmiştir.⁴⁹

1944-1960 dönemi II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile ekonomik hayatta görülen canlanma bankacılık sektörünü de harekete geçirmiş ve 30 özel banka daha kurulmuştur. Ancak kurulan bankaların büyük bir kısmı uzun ömürlü olmamış hatta daha önce kurulan pek çok yerel banka da faaliyetlerini sonlandırmak durumunda kalmıştır. Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası T.A.Ş

⁴⁶ B.C.A., 30..18.1/ 87.69..10.

⁴⁷ 50.000 Lira Sermayeli Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası 1939 Yılına Genel Kurul Tutulması, s. 11

⁴⁸ Kayseri Vilayet Gazetesi: 16.02.1942, Sayı:1608. Sene.18.

⁴⁹ 50.000 Lira Sermayeli Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası 1941 Yılına Genel Kurul Tutulması, Kayseri, Sümer Basımevi, s. 5.

da bu dönemde faaliyetlerine son veren bankalar arasındadır. Bankanın 1947 yılı yönetim kurulu raporlarında, tahsilâtlarda yaşanan sıkıntılardan bahsedilerek yılsonu itibarıyla beklenen hedeflere ulaşamadığı ifade edilmiştir. Çiftçilere dağıtılan kredilerin soğuk afeti sebebiyle tamamının tahsil edilemediği ve tahsilâtların icra takibi sonucu ancak 34.272 lirada kaldığı belirtilmiştir. Bankanın 1847 yılı kar-zarar durumuna bakıldığında 451 lira zarar ettiği yine raporda yer almaktadır. Ayrıca bankanın faaliyet süresi nizamnamesinde 21 yıl olarak belirtilmiştir. Bankanın bu şartlarda faaliyetlerine devam etmesinin daha büyük zararlara neden olabileceği tartışılmış ve 1947 yılına ait yönetim kurulu raporunda bankanın faaliyet süresi dolduğunda tasfiye edilmesi yönünde görüş beyan edilmiştir.

Sonuç

Osmanlı Devleti’nde Tanzimat dönemine kadar bankacılık ve sermaye alanlarında kayda değer bir hareketlilik söz konusu değildir. Bu alanda ilk faaliyet gösterenler Ermeni ve Yahudi tüccarlar arasında sarraflık yapanlardır. Özellikle Galata bölgesinde yoğunlaşan ve her türlü para takasını yapan bu sarraflar daha sonra “Galata Bankerleri” olarak anılmıştır. Galata Bankerleri Osmanlıda Bankerlikten Bankacılığa geçiş sürecinde de önemli rol oynamışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile ekonomide takip edilen milli iktisat politikalarının bir sonucu sermayenin millileştirilmesi hedeflenmiştir. Özel sermaye birikiminin yetersiz olduğu bu dönemde esnaf, çiftçi ve tüccarın sermaye ihtiyacını karşılamak üzere yerel bankalar kurulması bu düşüncenin bir ürünüdür. Böylece sermaye ve finans alanında gayrimüslimlerin yerini Türklerin alması amaçlanmıştır.

Türkiye’de milli bankacılığın gelişmeye başladığı bu dönemde Nevşehir ve Ürgüp’te yerel bankacılık faaliyeti başlamıştır. Bölgedeki Rum ahalinin mübadele ile gönderilmesinden sonra sermaye ve bankacılık alanında oluşan boşluğu doldurmak amacıyla bölgenin ileri gelen tüccar ve toprak sahipleri tarafından kurulan Nevşehir Bankası T.A.Ş. ile Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası T.A.Ş. 21 yıllık faaliyetleri boyunca bölgeye hizmet vermişlerdir. Kıtık ve don gibi doğal afet dönemlerinde çiftçiye verdiği kredilerle bölge ekonomisine önemli katkılar sağlamışlardır. Ancak zaman içinde güçlü ulusal ve yabancı bankaların ülke genelinde yaygınlaşması yerel bankacılığın önünü tıkamış, rekabet edilemez duruma gelinmiştir. Bu süreçte hissedarlar arasında çıkan anlaşmazlıklar da bu bankaların faaliyetlerinin sonlanmasına yol açan diğer bir etken olarak söylenebilir.

Bankalar hakkında kaynaklar oldukça yetersizdir. Özellikle Ürgüp Belediyesi, Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası T.A.Ş.’nin kurucu ortaklarından birisi olmasına rağmen Ürgüp Belediyesi’nin arşivinde banka ile ilgili hiçbir belge bulunamamıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde bankaların kuruluş izin belgeleri ve kütüphanelerdeki bankaların Kuruluş Esas Mukavelenameleri dışında belgeye rastlanmamıştır. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bölgede faaliyet gösteren sarraf ve bankerler hakkındaki belgeler bölgenin ekonomik yapısını göstermesi açısından önemlidir.

Bankaların kuruluş sözleşmelerinde yer almasına rağmen yurt içi ve hatta yurt dışında herhangi bir şube tesis ettiklerine dair bir bilgiye rastlanılamamıştır. Bölgesel faaliyet gösteren ve yerel sermayenin desteği ile kurulan bu bankaların bölgenin kalkınmasına yaptıkları katkının yanında yakın dönem Türk bankacılık sisteminin anlaşılması açısından önemli birer örnek oldukları düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

B.C.A., 30..18.1.1/ 21.68.07.

B.C.A., 30..18.1.1/ 23.20.16.

B.C.A., 30..18.1.2/ 87.69.10.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

B.O.A., A.MKT.DV. 138. 11. 2. / 1275. S. 23.

B.O.A., A.MKT.DV. 134. 63. 2 / 1275. C. 03.

B.O.A., A.MKT.DV. 140. 2. 1 / 1276. M. 11.

Gazeteler

Niğde Bilgi Gazetesi, 25 Haziran 1928.

Kayseri Vilayet Gazetesi, 16.02.1939, Sayı:1312. Sene.15.

Kayseri Vilayet Gazetesi, 16.02.1942, Sayı:1608. Sene.18.

Kitap ve Makaleler

50.000 Lira Sermayeli Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası 1939 Yılına Genel Kurul Tutulması, İzmir Tramvay ve Elektrik Türk Anonim Şirketi, 1939.

50.000 Lira Sermayeli Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası 1941 Yılına Genel Kurul Tutulması, Kayseri, Sümer Basımevi.

AKKUŞ Turgay, “ *Bir İktisadi Siyasa Projesi; Milli İktisat ve Bursa*”, ÇTTAD, VII/16-17, 2008, ss.119-141.

ELDEM Edhem, Osmanlı Bankası Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

ALTAY Oğuzhan, “*Türkiye’de Liberal Politikaların Bankacılık Sektörüne Etkileri (1847-1979)*”, Ege Akademik Bakış, S.10, İzmir 2010, ss. 319-350.

ARSLAN Taner, “*II. Meşrutiyet Düşüncesinin Cumhuriyete Tesirleri*”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.21, Kütahya 2008, ss. 347-380.

BAYRAKTAR Kaya, “*Osmanlı Bankası’nın Kuruluşu*”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, S. 2/ Ekim 2002, ss. 71-88.

BOZOKLU Derya, “*Atatürk Döneminde Bankacılık Sistemine ve Gelişimine Genel Bir Bakış*”, Atatürk Araştırma Dergisi, S.55, 2003, ss. 269-315.

ÇADIRCI Musa, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerini Sosyal ve Ekonomik Yapıları, T.T.K Yayınları, Ankara 1991.

ÇELİK Halil İbrahim, 18. Numaralı Nevşehir Şeri’yye Sicili Metin Çevirisi ve Değerlendirme Nevşehir-2012.

HORVARTH Bela, Anadolu 1913, Çev. Tarık Demirkan, Tarih Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir İktisat Kongresi 17-Şubat-4 Mart 1923, İzmir Kent Kitaplığı, İzmir 2001.

Turkish Studies

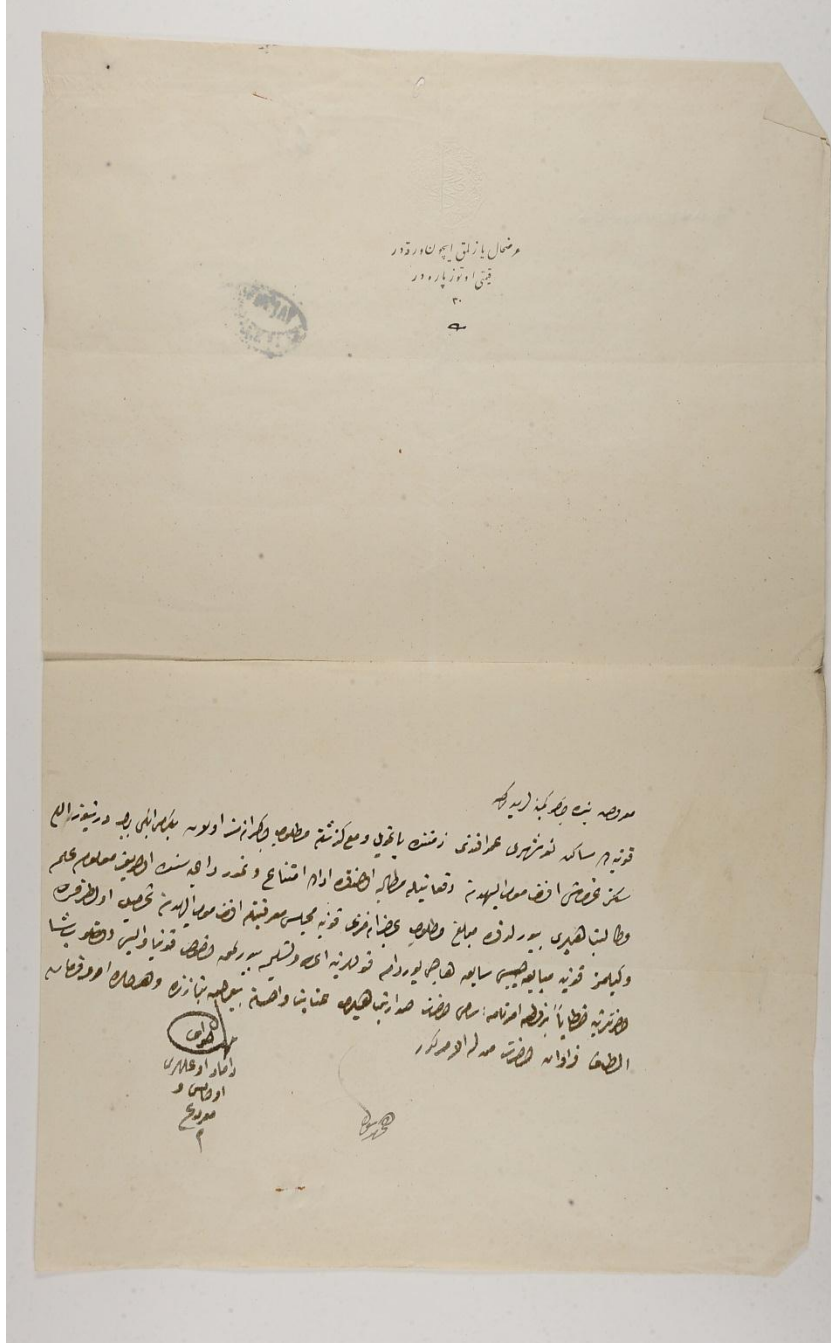
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 5 Spring 2013

- KARPAT Kemal Nüfus Dağılımı ve Osmanlıda Nüfus Sayımının Gelişimi (1800-1914), Ankara 2003.
- KAYA Mehmet, “XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Nevşehir Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu” 1. Uluslar arası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler, C.5, Nevşehir 2011, ss.105-121.
- KAZGAN Haydar, Galata Bankerleri, Türkiye Ekonomi Bankası Yayını, İstanbul 1991.
- KURAN Ercüment, “XVIII.- XIX. Yüzyıllarda Nevşehir”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, S.15, İstanbul 1997, ss. 167-171.
- Nevşehir Bankası Türk anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi, 1936.
- OKTAR Suat, VARLI, Arzu, “İttihat Terakki Dönemi’nin Ulusal Bankası Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. C.27, S.2, 2009, ss.1-20.
- ÖKÇÜN A.Gündüz, 1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye, Ankara 1997.
- ÖZÇELİK, Özer ve Güner Tuncer, “Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt IX, S. 1, Haziran 2007, ss. 253–266.
- ÖZDEMİR Biltekin, Osmanlı Devleti Dış Borçları, Ankara 2009.
- PARASIZ İlker, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Bursa 2000.
- REFİK Ahmet, “Anadolu Şehirleri: Damat İbrahim Paşa Zamanında Ürgüp ve Nevşehir” Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, 14. Sene, No.3, İstanbul 1924, ss. 156-186.
- SARISIR Serdar, “ Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yerel Bankacılık Girişimleri: Niğde Örneği”, Türklük Bilimi Araştırmaları S.26, Aralık 2009, ss.199-216.
- SEVGİN Necibe, “Nasıl Sömürüldük Sarraflar”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S.13-25, 1969.
- TAHSİN Hamit, SAKA, Remzi, Sermaye Hareketi, Amedi Matbaası, İstanbul, 1930.
- TEXIER Charles, Küçük Asya Coğrafya Tarihi ve Arkeoloji, Çev.Ali Suat, Cilt.3, Ankara 2002.
- TEZEL Yahya, Cumhuriyet Dönemi İktisat Tarihi, Yurt Yayınları, Ankara, 1982.
- TOPRAK Zafer, Türkiye’de Milli İktisat, (1908-1918), Ankara 1982.
- YAZGAN Teoman, Türk Bankacılık Sistemi, İstanbul 1973.
- Zürre ve Tüccar Bankası Türk Anonim Şirketi 1947 Yılına Ait Yönetim Kurulu Raporu.
- ZARAKOĞLU Avni; Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık, Ankara 1974.

EKLER:

Ek-1 Nevşehir Kent Arşivi: A.MKT.DV. 134 63 2 Sarraf Damadoğulları Ohannes ve Mıgırdıç'ın Nevsehirli Ömer'de olan alacaklarının tahsili. 1275 C 03

Turkish Studies

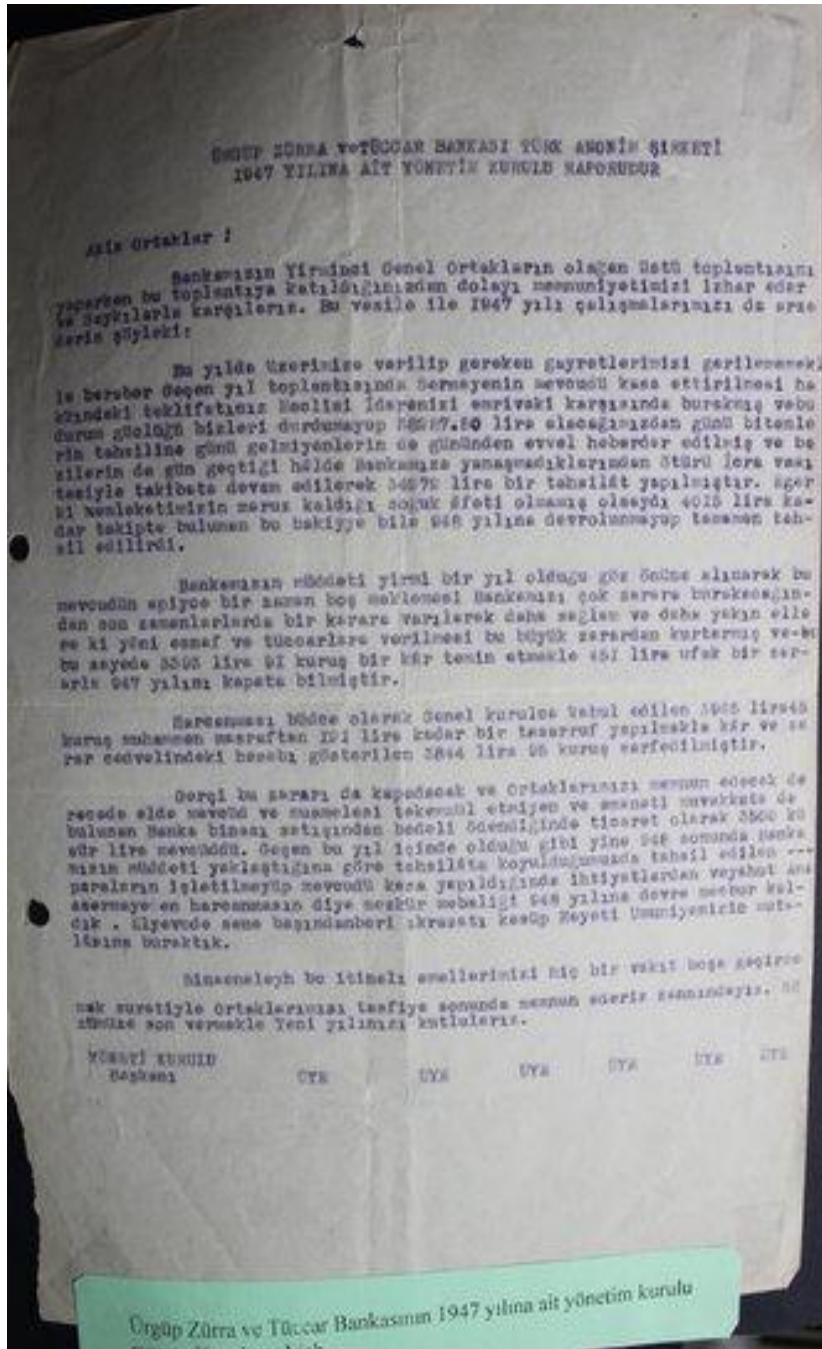
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

23.20.16 / 29/3/1927

Ek-3: Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası Türk Anonim Şirketi'nin 1947 yılına ait Yönetim Kurulu Raporu

Ek-4: Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası Türk Anonim Şirketi’ a Ait Mühür

Ek-5: Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası Türk Anonim Şirketi’ne ait Makbuz

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

